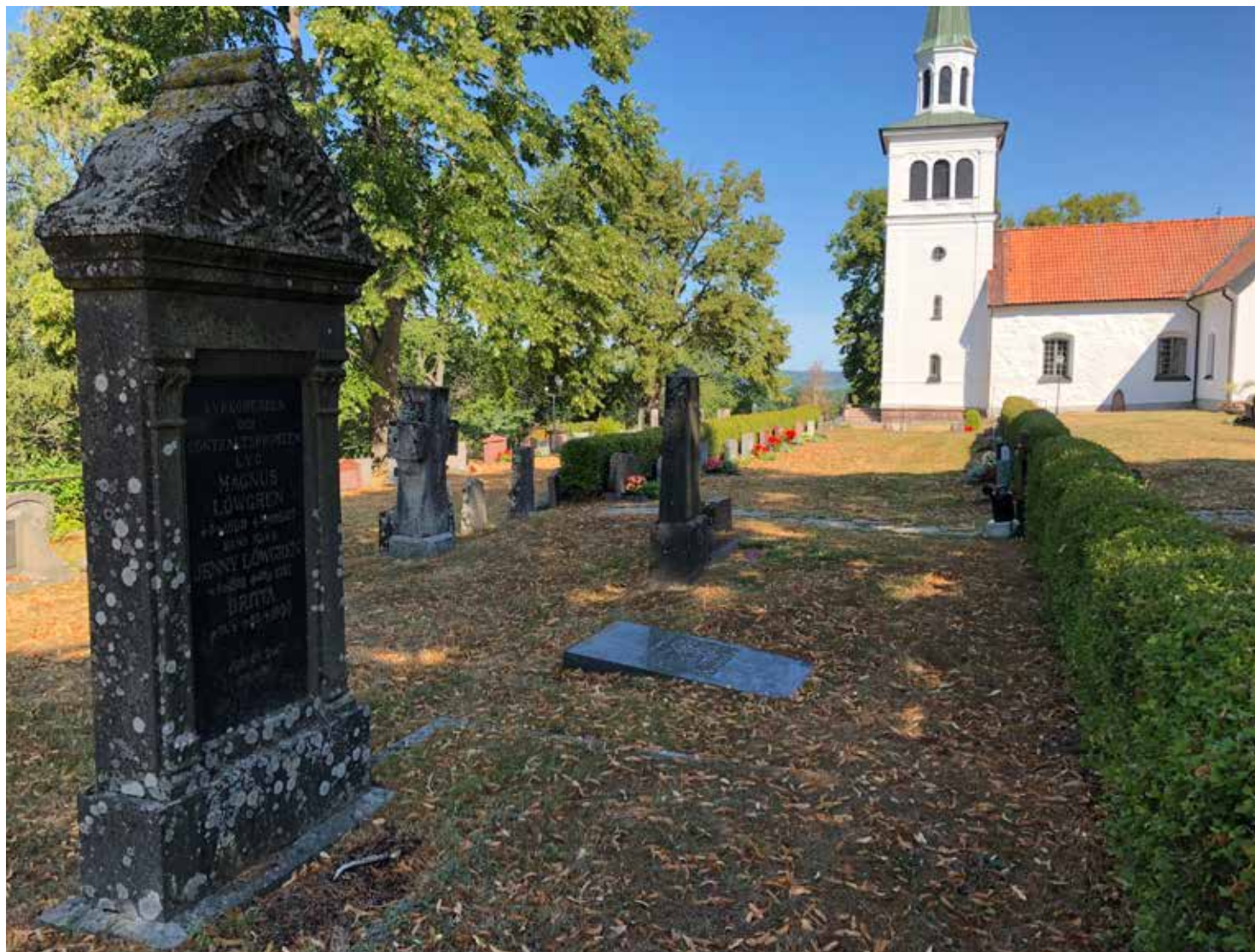

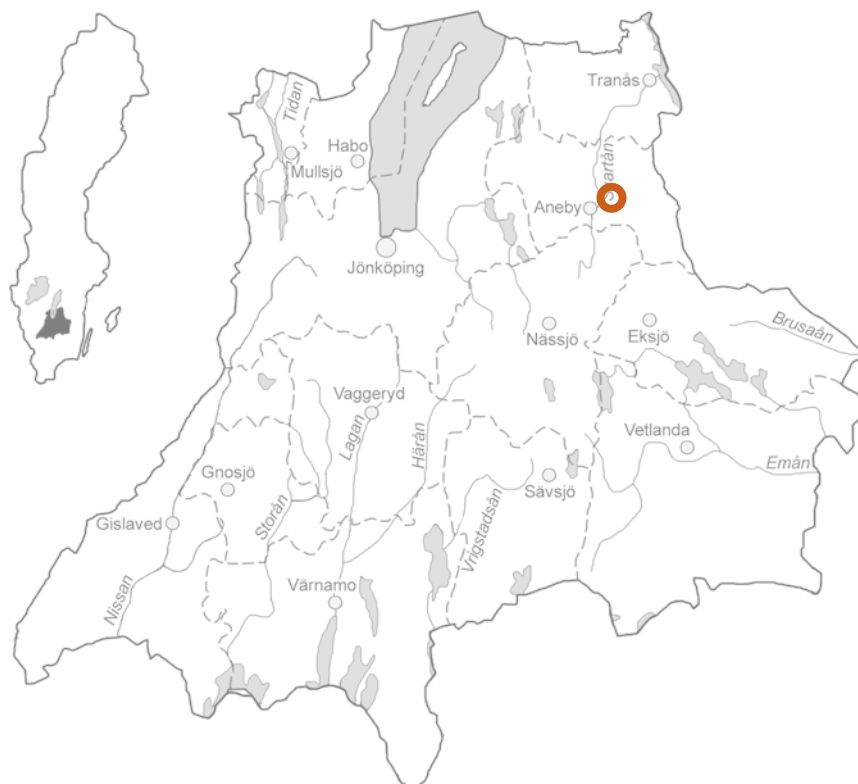
Marbäcks kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Marbäcks socken i Aneby kommun, Jönköpings län, Linköpings stift

Marbäcks kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Marbäcks socken, Aneby kommun, Jönköpings län, Linköpings stift

Jönköpings läns museums dnr: 164/2018

Rapport och foto: Charlotte Mårland

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

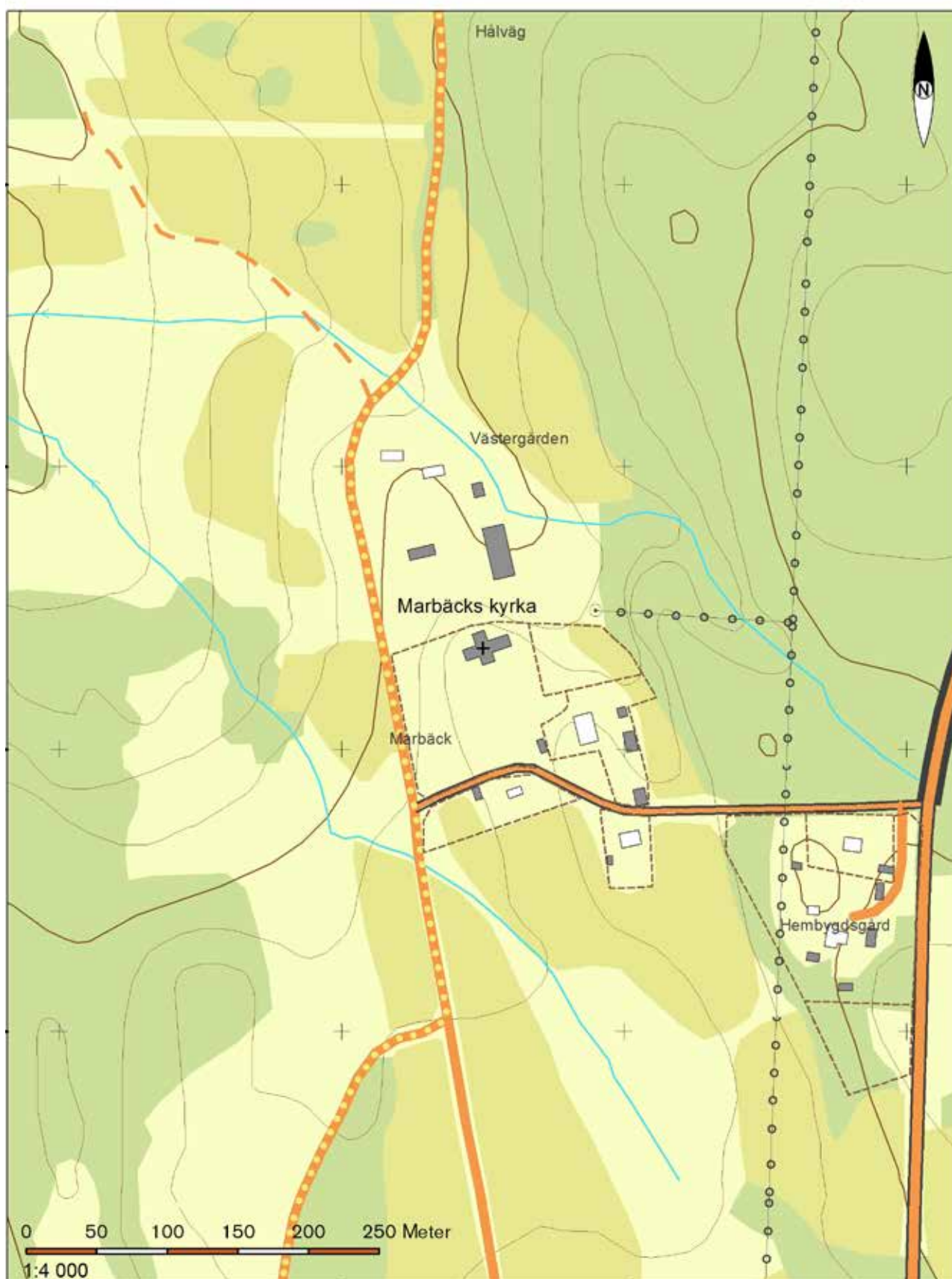
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2020

Innehåll

Inledning.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Allmän kyrkogårdshistorik.....	6
Tre vanliga gravvårdstyper.....	8
Lagstiftning.....	8
Kulturmiljölag (1988:950).....	8
1 kap. Inledande bestämmelser.....	8
4 kap. Kyrkliga kulturminnen.....	9
Begravningslag (1990:1144).....	9
7 kap. Gravrätt.....	9
Gravrättens upphörande.....	10
Allmänna skötselråd.....	11
Marbäcks kyrka och kyrkomiljö.....	12
Kyrkogårdens historia.....	12
Beskrivning av kyrkogården idag.....	13
Allmän karaktär.....	13
Omgärdning.....	13
Ingångar.....	14
Vegetation.....	14
Gångsystem.....	15
Gravvårdstyper.....	15
Byggnader.....	15
Beskrivning av kvarter.....	16
Kvarter 1.....	16
Kvarter 2-4.....	16
Kvarter Ö.....	17
Minneslund.....	18
Händelsehistorik.....	19
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet.....	20
Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården.....	21
Administrativa uppgifter.....	22
Arkiv.....	23
Tryckta källor och litteratur.....	23
Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar.....	24
Kvarter 1.....	26
Kvarter 2.....	28
Kvarter 3.....	30
Kvarter 4.....	34
Kvarter Ö.....	35

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Aneby pastorat har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Lommaryds kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2018. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts under hösten 2018.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av exempelvis tillståndsärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.

En av landers få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Charlotte Mårland vid Jönköpings läns museum under 2018. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med pastoratet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttobetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas

utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begravdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsliknande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.

På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.

Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslunder för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlunder, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat. Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölag (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I värden av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetisk skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

Marbäcks kyrkogård med täta rader av gravvårdar i trä. Fotografi A. Friberg, 1911. ATA/Jönköpings läns museum.

Flygfotografi år 1930 visar kyrkogårdens struktur och större grusgravsområden i kyrkogårdens västra del. AB Flygtrafik/Jönköpings läns museum.

Marbäcks kyrka och kyrkomiljö

Marbäcks kyrka uppfördes troligen under 1100-talets slut under influens av cisterciensernas klosterbygge i Alvastra. Kyrkan är en enskeppig stenkyrka med korsarmar mot söder och norr från 1600-talet. Under 1400-talet slog man valv i kyrkan och försåg dessa med rika kalkmålningar som togs fram igen vid en restaurering 1946–48.

Kyrkan med kyrkogård ligger i socknens sydvästra del på en sluttning med vid utsikt mot väster och Svartådalen. Norr om kyrkan och kyrkogården ligger i direkt anslutning en jordbruksfastighet som heter Västergården, i söder ligger parkeringsplats för kyrkobesökare. Från parkeringsplatsen går en väg österut som kantas av enfamiljshus och som ansluter till riksväg 32 mellan Tranås och Aneby. Någon egentlig kyrkby- eller sockencentrummiljö.

Kyrkogårdens historia

Marbäcks kyrka har medeltida ursprung från åtminstone 1100-talets slut och därmed har kyrkogården samma ålder. Uppgifter och avbildningar från äldre tid över kyrkogården saknas. Men kyrkogården har med säkerhet haft en betydligt annorlunda utformning än idag, åtminstone fram till 1800-talets mitt eller slut. Fram till denna tid brukade kyrkogårdarna vara betydligt enklare och inte så parklika som idag, träd har troligen inte funnits och gräset kan ha betats av klockarens boskap om han hade någon. Kyrkogården erbjöd god betesmark och bland annat av den anledning höll man den inhägnad. Gravvårdar har huvudsakligen varit av trä och inte ordnade efter regelbundna linjer och kvarter som idag, utan mer efter vilket hemman man hört till. Orgelbundna, förvildade och ständigt under förnyelse var de ängsliga kyrkogårdarna fram tills de mer stadlika parkidealen började prägla även landsortskyrkogårdarna i slutet av 1800-talet. En karta från 1826 visar att kyrkogården har ungefär dagens utbredning bortsett från den östra utvidgningen. Ändå finns uppgifter att man beslutat utvidga kyrkogården mot öster vid två tillfällen, kanske handlar det om beslut som inte förverkligats och uttrycker sålunda mer ett behov utifrån den trängsel som då bör har rått.

Från 1930-talet finns ett flygfoto som bekräftar bilden av en kyrkogård mitt mellan dagens prydliga anläggning och den äldre ängsliga kyrkogården. Någon trängsel verkar inte råda, utan de flesta av de äldre trävårdarna har istället avlägsnats – åtminstone på östra delen. Bruket av förgängliga trävårdar övergick till små stenvårdar i kronologisk ordning, som placerades utan hänsyn till gårdstillhörighet eller familj. Detta kallas att begravas i "allmänna linjen", vilket var små enkla ensamgravar, grävda tätt intill varandra. De kunde dock vara lika utsmyckade med häckar

och växtarrangemang så som de mer påkostade ”köpegravarna”. Köpegravarna lades oftast på bra ställen där man exponerades för kyrkibesökarna, t ex nära ingången till kyrkan eller kyrkogården.

Marbäck följer samma beskrivna mönster som många andra kyrkogårdar när det gäller det sena 1800-talet och 1900-talets ändringar. Likaså följer kyrkogården efterkrigstidens ofta likriktande utveckling. Parallellt med folkhemsbygget utjämnades skillnader i social rang på kyrkogården genom att allmänna linjen och köpegravsområden försvann. Alla gravvårdar fick istället mer eller mindre samma utformning med låga och breda gravstenar placerade längs med rygghäckar. I början av 1950-talet togs en ny plan fram för att göra kyrkogården mer regelbunden enligt detta mönster. Under 1980-talet utvidgades kyrkogården mot öster med bland annat en minneslund som ett typiskt tecken på vår tids nya önskemål och förutsättningar.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Marbäckens kyrkogård breder huvudsakligen ut sig söder om kyrkan och är uppdelad i två delar – en del öster om grusgången och en del väster om. Den västra delen, som är uppdelad i olika nivåer, har fler äldre gravvårdar och bär idag på fler spår från en äldre kvartersindelning. Här finns också de flesta påkostade gravarna. I norr, mitt emot kyrkans västra ingång, finns ett tiotal gravar som skiljer sig så pass mycket från övriga att de i denna rapport beskrivs under en egen avdelning. Även dessa är stora och påkostade gravar. Den östra delen har troligen varit plats för allmänna linjen och enklare gravar och är idag ett regelbundet kvarter med rygghäckslinjer och moderna gravvårdar. En stor del av gravarna från allmänna linjen på 1930–50-tal finns dock bevarade här. Öster om detta område anlades på 1980-talet en minneslund på slänten mot kullen som avgränsar kyrkogården mot öst.

Omgärdning

Kyrkogården omgärdas i huvudsak av en kallmurad stenmur av kluven granit, i viss omfattning även av mindre naturligt runda gråstenar. Eftersom kyrkan och kyrkogården ligger på en sluttning ner mot väster fungerar muren delvis som stödmur – speciellt i väster där den är omkring två meter hög från utsidan sedd. Ett svart järnstaket är förankrat i denna stödmur och är det enda som syns från kyrkogården. Norra muren är huvudsakligen en låg kallmur som uppförts av ömsom kluven granit och ömsom naturlig sten, av det mindre formatet. I höjd med västra ingången övergår den till ett troligen nyare parti där muren enbart består av kluven granit och inte går upp ovanför kyrkogårdens markyta. Södra muren, som också innehåller kyrkogårdens enda grind, är

Ett äldre järnkors, idag placerat i anslutning till kyrkan i kvarter Ö. Fotografi P.G. Vejde, 1910. ATA/Jönköpings läns museum.

Kyrkogården omges av en kallmurad stenmur, i väster och norr är den kompletterad med ett stålörnsstaket.

Smidesgrinden som utgör entrén till kyrkogården flankeras av en högvuxen trädkrans av lind.

Trädkransen av lind skapar skugga längs den södra kyrkogårdsmuren och ingången.

murad av delvis kluven och okluven granit. Ca tio meter väster om huvudingången går en tydlig skarv som det inte går att hitta några belägg för i de tillgängliga källorna; öster om skarven består muren av kallmurad kluven granit i stort format medan den västra delen består av kluven granit i betydligt mindre format, kallmurad i skift. Skillnaderna kan bero på reparation av delar av muren men även att det är olika gårdar i socknen som har ansvarat för uppmurandet och underhållet av murarna.

Östra avgränsningen följer den kulle som utgörs av minneslunden och den avgränsas av en måbärshäck i brösthöjd. Norra delen av denna består dock av den gamla stenmuren som går från den norra muren till den stora lönnen framför koret.

Ålder på de olika delarna av muren är inte utredd, ej heller vad skarvarna i den berättar. Innan dess får muren ses som ett värdefullt källmaterial om kyrkans och kyrkogårdens historia.

Ingångar

Kyrkogården har endast en ingång, i den södra muren, och den består av grindstolpar i krysshamrad granit med konisk avslutning upptill samt en smidd järngrind. I grindens gallerverk finns årtalet 1851 samt bokstäverna IMB. Årtalet syftar säkert till när grinden uppfördes, eventuellt har även muren reparerats, flyttats eller utvidgats vid tillfället. Grinden hör till kyrkogårdens äldsta bevarade delar och har därigenom höga kulturhistoriska värden.

Vegetation

Kyrkogårdens nuvarande trädkrans är troligen planterad omkring 1900-talets början och består av lind. Öster om koret står en lönn som är äldre än så, nästan direkt i linje med den befintliga stenmuren. Denna mur slutar numera här vid lönnen och en murad brunn.

I det östra kvarteret har gravraderna kompletterats med oxelträd, relativt unga. Samtliga gravrader i kvarteren är i övrigt planterade med måbärshäckar, liksom den östra häcken som går upp runt minneslunden.

Kulturhistoriska värden kopplade till vegetationen ligger främst i trädkransen som är planterad med ett homogent material av lind. Linden är inte unik i sig och förnyelser i trädkransen kan göras med annat material så länge dessa håller sig inom för lantkyrkogårdar typiska trädsorter. Ett äldre foto från 1911 visar att denna trädkrans troligen har föregåtts av en motsvarande av lönn. Ett flygfoto från 1930 visar en jämnårig, relativt ung trädkrans, samt den betydligt större lönnen vid koret som fortfarande står kvar.

Gångsystem

Dagens gångsystem är enkelt och består av en rak gång från kyrkogårdens ingång i söder till kyrkans entré på södra långsidan samt entrén på västra gaveln. För att få symmetri går det även en gång till platsen bakom koret, en gång som troligen tidigare gått till sakristian på korets norra sida. Dessa gångar har tidigare mött varandra vid en punkt närmre kyrkogårdens ingång, men är nu sammanlänkade till en grusad yta som går inpå gaveln på södra tvärskeppet. Gångarna är asfalterade med grus ovanpå. Förutom denna huvudgång finns även en grusad gång till kompostavdelningen samt tre tvärgående gångar lagda med kalksten, troligen från 1950-talet; två i det västra området och en i det östra. Det är osäkert om det har funnits ett mer utvecklat system med grusgångar så som man många gånger ser på andra kyrkogårdar under början av 1900-talet – detta borde då ha syns på flygfotot från 1930- eller 40-talet.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna på Marbäcks kyrkogård skiljer sig inte mycket åt från dem på andra kyrkogårdar. Här finns de stora och högresta vårdarna på köpegravskvarteren från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Här finns även de små och enkla vårdarna som i kronologisk ordning rests över de som begravts i ”allmänna linjen”. Och från 1900-talets andra hälft finns även många exempel på sentida gravvårdar – med låga och breda stenar, de senaste ofta med asymmetrisk kontur eller med naturstensliknande förebilder.

De stora och påkostade gravarna från förra sekelskiftet ligger huvudsakligen samlade i västra delen närmast kyrkogårdens ingång (kvarter 1), samt i det motsvarande hörnet närmast kyrkans västra ingång (nordliga delen av kvarter 2 samt 4). Dessa båda områden har det gemensamt att de ligger på välexponerade platser. Som en motpol påminner gravstenarna från allmänna linjen i kvarter 3 och Ö om den sociala bredden i samhället från denna tid.

Gravvårdar berättar genom inskriptioner om äldre yrken och om försvunna gårds- och ortnamn. De berättar även om stilideal, om religiösa och ickereligiösa symboler, om skiftande önskemål om hur man velat bli ihågkommen. I Marbäck är antalet titlar relativt få, de flesta syftar på vanliga uppdrag eller yrken som hemmansägare, nämndeman eller olika kyrkliga tjänster.

Byggnader

Förutom kyrkobyggnaden förekommer det inte några andra byggnader på kyrkogården. En likbod finns utanför kyrkogården i dess sydvästra hörn. Denna nås från den nedre nivån nedanför kyrkogården och är bortsett från en ventilationshuv inte synlig från kyrkogården. Denna är inte kopplad till några kulturhistoriska värden.

Tvärgående gångar inom de västra kvarteren i kalksten.

Allmänna linjens enhetliga och lågmälda gravvårdar i svart granit.

Köpegravskvarteret i kyrkogårdens sydvästra hörn uppvisar en stor variation i gravvårdernas utformning. Ett fåtal stenramar visar på tidigare grusgravar.

Marbäcks enda intakta grusgrav ligger i det nordvästra hörnet av kyrkogården i anslutning till kyrkans västra entré.

Beskrivning av kvarter

Kvarter 1

Allmän karaktär

Kvarteret är ett litet kvarter och ligger i söder, närmast väster om ingången till kyrkogården. Det har jämte det nordliga delarna av kvarter 2 samt 4 troligen varit det mest statusfyllda området att begravas på. Gravarna ligger i sju linjer och är således inte anpassade efter de övriga gravlinjerna i kvarter 2–4. Troligen på grund av kvarterets exponerade placering nära huvudingången har det blivit avsatt för köpegravskvarter, något som det fortfarande har karaktär av.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarter 1 avviker tydligt från de övriga i området, dels genom att flera är stora och högresta, samt att flera gravar har bevarade gravramar. Spridningen är dock rätt stor och omfattar gravvårdar från 1879 till slutet på 1990-talet. Främst märks genom sin storlek en högrest gravvård i diabas över kyrkoherden Magnus Löwgren från 1927. Ännu finns fem gravvårdar med bevarade gravramar, möjligen finns fler kvar under gräset. Andelen titlar är få, trots att det finns många stora gravvårdar, de fyra som är kvar är resta över en lantbrukare, en rektor, en kyrkoherde samt en possessionat. Förutom de stora finns även några små som påminner om de som i vanliga fall brukar hittas i den betydligt enklare allmänna linjen.

Kulturbeskrivning och karaktär

Kvarteret avgränsas mot det yttre kvarter 2 genom en terrassering och mot kvarter 3 av en kalkstensgång. De gravvårdar som har gravramar av sten bör behålla dessa och inte låta dem gömmas under gräset, likaså bör man bevara samtliga äldre högresta gravvårdar samt de med gravramar – oavsett om de är gömda under gräs eller inte.

Kvarter 2-4

Allmän karaktär

Kvarter 2–4 utgör den stora delen av det västra gravområdet. På grund av att kyrkan med kyrkogården är lagd på en sluttning finns terrasseringar med smala stödmurar i gråsten vilka delar upp området i tre kvarter. Längs med muren löper kvarter 2, kvarter 3 består av ytan mellan de två kalkstensgångarna med trappor, och kvarter 4 består av den lägre belägna terrassen i den norra delen närmast kyrkan. Gemensamt för de tre kvarteren är en relativt homogen sammansättning av vårdar även om viss spridning i typ och ålder förekommer. Nästan samtliga rader är inordnade i ett rygghäckssystem av måbär. En äldre sandstensvård har en sekundär placering i anslutning till kyrkans vägg.

Gravvårdstyper

Kvarteren består till större delen av yngre familjegravar. Kvarter 3 innehåller en kronologisk rad med gravar ur den så kallade allmänna linjen från 1933–37 och består av små vårdar, resta över endast en person, placerade i kronologisk ordning och har högsmla proportioner. Påkostade familjegravar finns i den nordliga delen av kvarter 2 samt 4, här finns grusgravar med stenramar bevarade och vårdarna är högresta. De yngre familjegravarna är från tiden 1960-tal fram till 1980-tal. Få gravar utmärker sig, vilket är typiskt för efterkrigstidens gravskick. De yngre vårdarna är typiskt låga och breda och har ofta symboler som hänvisar till naturen. Titlar förekommer sparsamt – de som nämns är en hemmansägare, två lantbrukare, fyra nämndemän samt en ringkarl, en mjölnare och en skomakarmästare.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarterens respektive indelning är idag tydlig genom terrasserings- och anlagda gångar. De två kalkstensgångarna bör hållas rena för att bevara kvarterens uppdelning. Kronologiskt kompletta rader av gravar från allmänna linjen hör till ovanligheterna och bör hållas intakta så länge som möjligt. De moderna stenarna från 1960-tal och framåt finns väl företrädde på de flesta kyrkogårdar, här ligger det främsta värdet i att de är väl samlade. Förutom detta ligger det kulturhistoriska värden i stenar med titlar och Orts- eller gårdnamn, samt de vårdar som är resta över personer med lokal- eller personhistoriskt intresse.

Kvarter Ö

Allmän karaktär

Kvarter Ö ligger öster om kyrkogårdens mittgång och omfattar samtliga de gravrader som där finns. Gravraderna består liksom i de västra kvarteren 1-4 av rygghäckar i linje från norr till söder av måbär, med gravar som vetter antingen åt öster eller väster. Längs kyrkogårdsmuren i söder finns en handfull gravar med ryggen mot muren. Kvarteret är enhetligt och modernt till sin karaktär, med oxlar planterade längs med rygghäckarna. Den tredje rygghäcken från väster motsvarar den äldre östra kyrkogårdsmuren som revs vid utvidgningen på 1980-talet. Till kvarteret räknas även de barngravar som utgör ett eget kvarter inom Ö. Barngravarna är främst från 1940- och 1950-talet, men inkluderar även en vit marmorvård och mindre håll från 1910-talet. Ett smideskors utan text står vid södra korväggen.

Gravvårdstyper

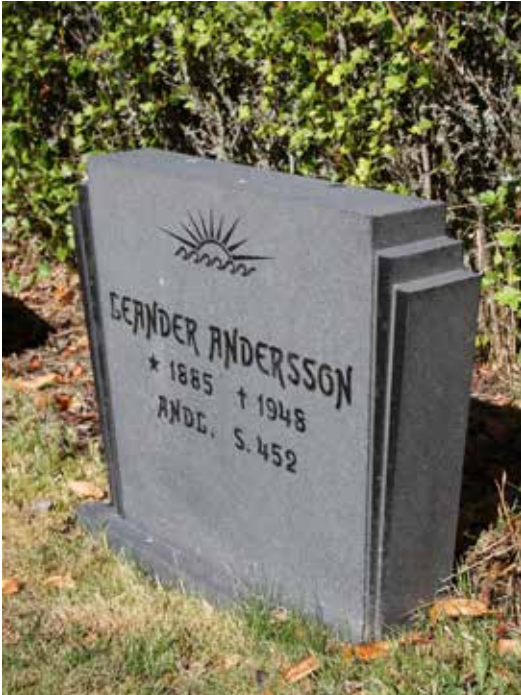
Den äldsta gravvården är från 1897 men bortsett från en handfull gravar från det förra sekelskiftet, är det stora flertalet gravar från 1937 och senare. De tidigaste av dessa är gravar som hör till den

Den äldre delen av allmänna linjen ligger inom kvarter 3.

Den östra delen av kyrkogården domineras av efterkrigstidens mellanhöga vårdar i granit.

Enskilda vårdar speglar frikyrklighetens utbredning i länet. Här en referens till baptistförsamlingens sångbok Andliga sånger.

Minneslundens sentida landskapsarkitektur med en öppen böljande grässlånt och fåtal utspridda buskar.

allmänna linjen och omfattar tidsperioden 1937–58. Dessa präglas av enkla stenar, låga men med högresta proportioner samt att de är resta över endast en person och placerade i kronologisk ordning. Från och med 1940-tal och framåt finns dessutom familjegravar. Efter 1958 förekommer inga allmänna linjen-gravar. Den vanligaste typen av dessa senare är låga och breda och relativt likartiga. Gravvårdarna efter 1990-talet är som på andra ställen präglade av mer naturlika former. Titlar förekommer sparsamt, vilket är typiskt för den tidsålder vårdarna representerar. Fem undantag finns; en nämndeman, tre hemmansägare och en ringkarl.

En manshög obelisk i polerad granit från 1904 tillhör ett av de utmärkande undantagen.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarterets främsta kulturhistoriska värde ligger i den långa och nästan obrutna raden av allmänna linjen gravar. Många kyrkogårdar har kvar gravar från den allmänna linjen men sällan är de samlade i så lång konitnuitet som här. I de flesta fall är det nämligen just dessa enkla gravar som har fått ge plats åt nya gravar och därför är det värdefullt att här kunna visa på hur omfattande gravsättet var – och hur tydligt det markerade sociala skillnader. Här finns en kontinuerlig linje gravar från 1937 till 1958. I övrigt ligger det kulturhistoriska värdet i enskilda gravar som genom titlar, Orts- och gårdnamn eller annan personhistoria berättar om socknens historia. Gravkorset i smide samt den aldrig barnvården i vit marmor närmast kyrkan hör också till de mest värdefulla.

Minneslund

Allmän karaktär

En minneslund anlades på 1980-talet i östra delen på slänten mot den kulle som avgränsar kyrkogården mot öst. Överst på slänten ligger ett större granitblock med buskar och planteringar samt två bänkar. Från platsen har man en fin vy över kyrkan och kyrkogården. Nedanför stenblocket ligger en gräsmatta med två grupper av sockertoppsgranar planterade.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Minneslundens har en diskret och enkel framtoning, det kulturhistoriska värdet är främst förknippat med estetiska värden samt dess roll som en tidstypisk företeelse från 1900-talets slut.

Händelsehistorik

1673

Äldre klockstapel ersattes med ny, belägen söder om kyrkan. (Lindqvist 1989)

1780-talet

Kyrkogården utvidgades enligt uppgift. Osäkert i vilken riktning och omfattning, troligen mot söder. Kyrkans stenmurar var enligt uppgift tidigt försedda med timrade överbyggnader och troligen även stigluckor. (Lindqvist 1989)

1879

Klockstapeln revs och ersattes av ett västtorn på kyrkan. (Lindqvist 1989)

1882

Kyrkogården utvidgades enligt uppgift åt öster. Osäkert om utvidgningen ägt rum eftersom kyrkogården fram till modern tid haft samma utsträckning som på karta från 1826. (Lindqvist 1989)

1952

Förslag till ändring av kyrkogården av Ingvar Andersson. Förslaget realiserades delvis och innebar att oregelbundna rader skulle anpassas till ett regelbundet radsystem med rygghäckar. Gångarna med kalkstensplattor härrör från detta förslag. (ritning från Aneby samfällighets arkiv)

1955

Ansökan om nytt bårhus ritat av J. Hellström och byggmästare Walter Millbäck. Planerades uppföras utanför kyrkogårdens sydvästra hörn. Ej dokumenterat när bårhuset uppfördes. (ATA)

1972

Renovering av befintlig armatur på kyrkogården (två stycken vid ingången) samt komplettering med ny (nio stycken). Ny armatur av Hans-Agne Jacobsson AB, Markaryd i form av klara glasglober. (ATA)

1981

Grävning för vatten och avlopp från kyrkans södra korsarm till östra kyrkogårdsmuren. (ATA)

1985

Utvidgning åt öster, plats för minneslund och nya gravrader i kvarter D. (Lindqvist 1989)

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Marbäcks kyrkogård har medeltida kontinuitet som begravningsplats. Kyrkogårdens ursprungliga utsträckning är inte känd men har troligen varit betydligt mindre än idag. Idag präglas kyrkogården av 1900-talets begravningsleder. Kyrkogården speglar socknens sociala historia, dess personhistoria och samtidens kulturhistoria, den berättar om skiftande ideal från 1800-talets slut och framåt som styr kyrkogårdens utformning. Titlar på gravar, namn på människor som verkat i samhället berättar Marbäcks sena historia. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om hantverksskicklighet i stenhuggeri och gjuteri- eller smidesteknik, andra berättar mer om samhällets modernisering genom ett större antal likartade vårdar.

Marbäcks kyrkogård har troligen varit en typisk landsorts-kyrkogård, med oregelbundna kvarter som under 1800-talets slut alltmer har reglerats och delats upp. Kyrkogården har utvecklats från en öppen ängsliknande plan med gravar spridda utan någon övergripande disposition, till en kyrkogård med reglerade kvarter som skiljdes åt av krattade gångar, gravar indelade efter köpegravsområden och efter områden där man begravdes efter den "allmänna linjen". Under 1900-talets mitt utjämnades de sociala skillnaderna genom att gravvårdar över folk från olika sociala klasser blandades och gjordes alltmer lika varandra. I slutet av 1900-talet utvidgades kyrkogården och försågs med en minnelund för att kunna svara mot moderna rationella och anonyma gravar. Denna utveckling präglar också Marbäcks kyrkogård. Den fortsatta utvecklingen av kyrkogården bör därför göras med hänsyn till dess ursprung, med hänsyn inte bara till kända person- och kulturhistoriska värden i enskilda gravvårdar utan även i element som speglar kyrkogårdens utveckling. Uttryck för detta är t.ex. skillnader i olika kvarter där kvarter 1 samt de nordliga delarna av kvarter 2 och 4 speglar de påkostade köpegravsområdena där folk ligger som hade råd att betala för sin välexponerade gravplats, medan områden i kvarter 3 och Ö innehåller långa kontinuerliga rader av gravar från allmänna linjen. Till de äldsta delarna hör även grinden och stenmurarna, samt en åldrig lönn öster om koret.

Det äldsta och mest ursprungliga kvarteret är kvarter 1 och de nordliga delarna av kvarter 2 och 4. Här ligger de mest påkostade gravvårdarna och här syns också fortfarande den äldre oregelbundenhet som präglade kyrkogården fram till 1950-talet. Även kvarter 3 har kvar en del äldre vårdar men präglas annars av en stor blandning från olika epoker. Kvarter Ö slutligen speglar vårt samtida begravningskick bäst, både genom närvaron av minneslundan och genom utformningen på de yngsta gravvårdarna som här dominerar – med den naturliga stenen som förebild. Här finns dock även en lång kontinuitet av vårdar i den allmänna linjen från 1900-talets mitt.

Titlar på gravstenar förekommer relativt sparsamt på kyrkogården. De som finns berättar om typiska äldre yrken och titlar i Marbäck så som nämndeman, lantbrukare, mjölnare, hemmansägare, etc. Många av de enstaka gravvårdarna förmedlar kulturhistoria. Det kan gälla personhistoriska, lokalhistoriska, socialhistoriska, stil- och konsthistoriska värden etc. Den äldre oregelbundenheten bör bevaras i kvarter A medan gravraderna i övriga kvarter redan har reglerats så mycket att de nu snarare speglar efterkrigstidens ordningssinne. Det fåtal ytor som ännu är gruslagda (grusgångar och en enstaka grusgrav i kvarter 2) bör ej tillåtas sås igen med gräs eller beläggas med asfalt eller stenplattor, eftersom grusets närvaro är en stor del av kyrkogårdens ursprunglighet och autenticitet.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla tider.

Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården

- Var rädd om de skillnader som ännu finns mellan olika kvarter och delar av kyrkogården. De olika delarnas innehåll och utbredning berättar främst om äldre tiders skillnader mellan olika sociala klasser.
- Marbäcks kyrkogård är en typisk landsortskyrkogård med för denna typiska förekomst av trädslag (bohuslind och lönn) på kyrkogården, få titlar på gravvårdarna samt en enkel kvartersdisposition.
- Ursprungliga grindar och stenmurar runt begravningsplatsen är värdefulla inslag och delar av helhetsupplevelsen. Likaså är träd av hög ålder värdefulla för upplevelsen av kyrkogårdens kulturhistoriska värden.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 164/2018
Beställare:..... Aneby pastorat
Inventering och rapportansvarig:..... Charlotte Mårland
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Aneby kommun
Socken:..... Marbäck socken
Fastighetsbeteckning:..... Aneby Marbäck 15:1 kyrkogård

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA's arkiv. (JLST)

Bredestads pastorsexpeditions arkiv (BPA)

Tryckta källor och litteratur

Björkman, Sten och von Sydow, Wald. (red.). 1941. *Svenska gods och gårdar, del XXV*. Uddevalla.

Erixon, Sigurd (red.). 1956. *Sveriges bebyggelse, Landsbygden Jönköpings län del III*. Uddevalla.

Haas, Jonas. 2006. *Marbäcks kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Marbäcks socken i Aneby kommun. Jönköpings län, Linköpings stift*. Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2006:59.

Hederström, Christine. 1994. *Värdefulla byggnader och miljöer i Aneby kommun*. Jönköping.

Johansson, C.F. 1951. *Några anteckningar ur Lommaryds historia*. Nässjö.

Lindén, Dolly. 1981. *Lommaryd i våra hjärtan*. Kisa.

Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

Klass 1

Avser gravplatser av mycket högt kulturhistoriskt värde, vilka skall bevaras utan förändringar. Värdet kan bestå av olika delar. Det kan vara personhistoriskt, konsthistoriskt, socialhistoriskt, teknikhistoriskt, lokalhistoriskt för att nämna några perspektiv. Ålder, representativitet, unicitet, miljöskapande verkan och kvalitet är förstärkande faktorer.

Klass 2

Gravplatser av högt kulturhistoriskt värde. Gravarna i denna grupp har antingen ett miljöskapande värde genom sin form och/eller material eller har ett värde knutet till personhistoria eller titel som berättar något om samhället under gången tid. Dessa gravar bör bevaras utan förändring, men det kan vara acceptabelt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, eller flytta vårderna till en museal uppställning om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Kvarter 1

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
1:9-11	Bevarad stenram, stående hög vård i granit. Sekundärsten.	LANTBRUKAREN KARL SANDBERG *1859 †1940 HANS MAKAS IDA *1872 †1940 TANDLÄKAREN ARVID SANDBERG *1904 †1931	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med bevarad stenram. Titlar.	
1:12-13	Bevarad stenram, mellanhög gavelsten i grå granit.	EMELIA PETTERSSON BLEKINGE *1857 †1943 SONEN ERNST *1902 †1932	Klass 2 Karaktärsskapande f.d. grusgrav med bevarad gavelsten och stenram. Hemvist.	
1:14-15	Bevarad stenram, mellanhög gavelsten i svart granit.	J.A. ERIKSSONS FAMILJEGRAV FR. MARBÄCK	Klass 2 Karaktärsskapande f.d. grusgrav med bevarad gavelsten och stenram. Hemvist.	
1:18	Häll	Oläslig	Klass 2 Karaktärsskapande häll.	
1:26-27	Bevarad stenram, mycket hög vård i svart granit.	KYRKOHERDEN OCH KONTRAKTSPROSTEN L.V.O. MAGNUS LÖWGREN *1849 †1927 HANS MAKAS JENNY LÖWGREN *1861 †1921 BRITTA * † 1930 JOH. EV. 3:16 PS. 436	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med bevarad stenram. Titel, bibel- och psalmboksreferens.	

1:28-29	Liggande häll i svart granit.	LUDVIG KARLSSON FAGERHULT *1851 †1936 HANS MAKAS SOFIA *1863 †1934	Klass 2 Karaktärsskapande häll.	
1:30-31	Hög vård i svart granit.	POSSESSIONATEN JOHANNES SVENSSON *1811 †1888 OCH HUSTRUN KAROLINA KRISTINA SVENSSON *1834 †1894	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel.	
1:39-40	Genombrutet ringkors i sandsten, delvis bevarad stenram.	HÄR VILA J.A. KARLSSON FR. HULT *1861 †1892 OCH HANS MAKAS CLARA MATHILDA *1860 †1900 ÅTERSEENDE	Klass 1 Karaktärsskapande högre ringkors. Hemvist.	
1:49	Kors på hög sockel i tranåsgranit.	AUG. SKOTT *1838 †1915 HUSTRUN JOHANNA *1835 †1921	Klass 2 Karakträsskapande korsformad vård.	
1:50	Mellanhög vård i svart granit.	EFRAIM ANDERSSON FR. GULLARYD *1889 †1916 FIL. 3:20-21 UPP. 14:13	Klass 1 Karaktärsskapande vård med dubbla bibelreferenser. Hemvist.	

Kvarter 2

Gravn.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
2:33	Mellanhög vård i svart granit.	AUGUST JOHANSON FR. KNIPARP *1856 †1907 UPPB. 21:4	Klass 1 Hemvist, bibelreferens.	
2:40-41	Hög vård i svart granit.	HEMMANSÄGAREN F.D. NÄMNDEMANNEN C.G.ANDERSSON *1835 †1916 HUSTRUN AUGUSTA *1836 †1920 ÄHLEKÄLLE	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist.	
2:46-48	Bautasten i tranåsgranit med infälld metallplakett. Skönjbar stenram.	LANTBRUKAREN JOHAN PETERSSON *1807 †1869 HUSTRUN ANNA MARGARETHA HYDBOM *1821 †1881 D. PS. 103:15-18 AUGUST PETERSON *1845 †1939 MATHILDA PETERSON *1858 †1946	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, bibelreferens.	
2:49	Hög vård i svart granit	F. NÄMNDEMANNEN SAMUEL ISAKSSON *1800 †1885 HANS MAK ANNA STINA NILSD. *1802 †1885 FR. GRAFSJÖHULT	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist.	
2:50-52	Hög vård i tranåsgranit, mindre stenram med grus.	KAPTENEN MM OSKAR VON MALMBORG *1852 †1903 LEKTOR GUSTAV VON MALMBORG *1897 †1961	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med grus och stenram. Titel.	

2:53	Hög vård i tranåsgranit, mindre stenram med grus.	ESTHER VON MALMBORG *1879 †1935 KÄRLEKEN SÖKER INTE SITT RUTH AHLSTRAND FÖDD VON MALMBORG	Klass 1 Karaktärsskapande vård med grus och stenram.	
2:54	Hög vård i tranåsgranit, mindre stenram med grus.	ÖFVERSTEN M.M. FREDRIC SJÖSTEEN *1782 †1861 ÖFVERSTINNAN CHRISTINA CHARLOTTA SJÖSTEEN FÖDD REUTERSVÅRD *1788 †1873 MARIA LOVISA VON MALMBORG * † 1854 ANNA ELISABETH VON MALMBORG *1881 †1882 FREDRIK NATANAEL VON MALMBORG * † 1883 JÄMTE TVENNE SYSTRAR * † 1881	Klass 1 Karaktärsskapande vård med grus och stenram. Titel. Vården visar även barnadödlighetens omfattning.	
2:60-62	Grusgrav med stenram, hörnklot och högre vård i svart granit. Två sekundärvårdar.	C.O. ANDERSSON *1861 †1937 CHRISTINA ANDERSSON *1861 †1920 JOSEF ANDERSSON *1881 †1910 TOR ÖHRFELT *1891 †1974 DAVID ÖHRFELT *1893 †1980 EVA ÖHRFELT *1898 †1968 HUGO WASTEESON †1888 †1967 ASTRID WASTEESON *1900 †1999 ARVID ÖHRFELT *1904 †1979 ÖRINGE FAMILJEGRAF	Klass 2 Karaktärsskapande bevarad grusgrav. Hemvist.	

Kvarter 3

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
3:44	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	SKOMAKAREMÄSTERN C.J. SVENSSON FRÅN FRIDHEM *1860 †1933	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Titel, hemvist.	
3:45	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KRISTINA GUSTAVSSON HOLSTEN *1851 †1933	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
3:47	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	FRANS ANDERSSON *1851 †1934 KNIVARP SV.PS.491:V. 4	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	
3:50	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	STINA-KARIN PETERSON ULSTORP *1848 †1934 JOH. 3:18	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
3:51	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	HÄR VILAR MATHILDA PETTERSSON KLOCKARHEMMET *1861 †1934 ÄLSKAD – SAKNAD	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	

3:52	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	G.P. ANDERSSON LARSTORP *1845 †1935 DAV. PS. 31 V.6	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
3:53	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	J.E. STENDAHL *1861 †1935 FR. MARBÄCK	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
3:54	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	NILS CARLSSON FARSTORP *1913 †1935 SV. PS. 260	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	
3:55	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	GÖSTA ERIKSSON *1913 †1936	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen.	
3:56	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	MATILDA CARLSSON MARK *1855 †1936 JOH. 3:16	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	

3:57	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ELISABET JOHANSSON ORMESTORP *1898 †1936 SV. PS. 622	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	
3:58	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	SIGNE SAMUELSSON *1894 †1936 RÅBY	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
3:59	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	GILLIS SVENSSON FR. MÅLUDDEN *1927 †1936 PS. 23	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
3:60	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	HANNA FRANSSON *1866 †1936 KVARNEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
3:61	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	MJÖLNAREN OSCAR ECKERBERG *1876 †1936 FR. HERRESTAD JESAJA 1:18	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Titel, hemvist, bibelreferens.	

3:63	Mellanhög/hög vård i allmänna linjen.	JOSEFINA GÖRANSSON KOPPARP *1855 †1937 JOH. 3:16	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens	
------	---------------------------------------	---	---	---

Kvarter 4

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
4: -	Sekundärplacerad hög vård i sandsten. Svårläst.	HÄR HVILAR KYRKOHERDEN ÖFVER MARBÄCKS FÖRSAMLING WALÄRGVÖRDIGE OCH HÖGLÄRDE HERR I.A. MEURNANDEER *1770 †1818 DESS SÖRJANDE MAKA OCH TRENNE BARN RESTE	Klass 1 Karaktärsskapande förindustriell vård. Titel, verksamhetsort.	
4:52-53	Hög vård i svart granit.	GUSTAF ANDERSSON *1844 †1924 HANS MAKAS MATHILDA *1845 †1925 HAGA JOH. 17:24	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Hemvist, bibelreferens.	
4:86-87	Hög vård i svart granit samt håll.	LANTBRUKAREN J.M. LJUNGGREN KOHLSTORP *1821 †1902 AUGUSTA LJUNGGREN *1844 †1931 FANJUNKAREN O. SVÄRDSMANNEN A.J. LJUNGGREN *1867 †1914 H.H. SOFIA MATILDA *1867 †1936 FAMILJEGRÄV FÖRSTE POLISASSISTENT GUSTAF LJUNGGREN *1906 †1969	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titlar.	
4: -	Sekundärplacerad hög vård. Svårläst.	HÄR HVILAR CAPITANEN JACOB BALTZAR VON HARTMANSDORFF FÖDD I MARBÄCK DEN 9 APRIL 1732 DÖD I TORPA DEN 26 AUGUSTI 1802 OCH HANS MAKAS FREDRIKA GRÖNHAGEN FÖDD I TORPA DEN 10 OKTOBER 1765 DÖD DÄRSTÄDES DEN 28 JANUARI 1835 SAMT DERAS ENDA DOTTER PRISTINNAN FREDRIKA AUGUSTA GLADHEIM FÖDD I ADELÖF DEN 12 MARS 1792 DÖD I MARBÄCK DEN 22 SEPTEMBER	Klass 1 Karaktärsskapande tidigindustriell vård. Titel, födelseort samt hemvist.	

Kvarter Ö

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
Ö:21	Hög vård i svart granit.	HEMMANSÄGARE A.W. ANDERSSON *1853 †1903 HANS MAKAS KRISTINA *1848 †1928 NOTÅSA	Klass Tidstypisk vård. Titel, hemvist.	
Ö:24	Liten häll, ingår i sammanhang med Ö:25-26.	HILMA FERB 1854-1946	Klass 2 Ingår i sammanhang med obelisk.	
Ö:25	Hög obelisk i svart granit.	A.M. FERB *1823 †1901 HANS MAKAS LOVISA *1820 †1904 VÅRDEN REST AF AXEL FERB U.S.A.	Klass 1 Karaktersskapande obelisk. Utvandringen.	
Ö:26	Liten häll, ingår i sammanhang med Ö:24-25.	KLAS FERB 1853-1914	Klass 2 Ingår i sammanhang med obelisk.	
Ö:59	Låg vård i svart granit. Enskilda linjen.	BRITA GUSTAFSSON VICKENSTORP *1927 †1945	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	

Ö:60	Liten häll i allmänna linjen.	C.J. LINDKVIST VRANGSJÖ *1858 †1945	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:61	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	CARL HJ. CARLSSON VRANGSJÖ *1880 †1945	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:62	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	EINAR STARKENBERG *1895 †1945 ÅTERSENDET STÅR KVAR	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen.	
Ö:63	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	RINGKARLEN ANDEL VILHELM KLINT *1879 †1946 FÖRSAMLINGEN RESTE VÅRDEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Titel.	
Ö:64	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	K.J. STARKENBERG *1864 †1947 PS. 91	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Bibelreferens.	

Ö:65	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	VILORUM FÖR ULRIK ERIKSSON 1884-1947	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen.	
Ö:66	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	MATHILDA ANDERSSON *1856 †1947 HAGEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:67	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	LEANDER ANDERSSON *1885 †1948 ANDL. S. 452	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Baptisternas sångbok, andliga sånger.	
Ö:68	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	SOFIA SAMUELSSON *1859 †1948 VIKEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:69	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	JOHAN FRANSSON *1878 †1949 KVARNEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	

Ö:70	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	OTTO *1856 †1949	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen.	
Ö:71	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	JOHAN AUGUST KULLBERG *1857 †1949 SV. PS. 331	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Psalmboksreferens.	
Ö:72	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	TYRA RING *1877 †1950 SV. PS. 355	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Psalmboksreferens.	
Ö:73	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KARL JOHAN SVÄRD *1869 †1950 SV. PS. 579	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Psalmboksreferens.	
Ö:75	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	AUGUSTA JONSSON *1869 †1951 BRUNSERYD	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	

Ö:76	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KYRKVÄRDEN EMMANUEL JOHANSSON BIARP 1876-1951	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Titel.	
Ö:77	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	IDA LARSSON ULLSTORP *1868 †1952	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:79	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	AUGUSTA EKLUND BJÖRKÅNG *1883 †1954	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:80-81	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	EDVIN AXELSSON *1894 †1954 ORMESTORP ÅTERSEENDET STÅR KVAR	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:82	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	OSKAR SKOOG *1879 †1954 MARK	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	

Ö:83	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	AMANDA SAMUELSSON *1873 †1955 BERGA	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:84	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	MATILDA KLAESSON *1873 †1955 TROTAMÅLEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:90	Mellanhög/hög vård i allmänna linjen.	HANNA KÄLL SJÖRYD *1860 †1937 VILA LJUVT	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:91	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	MATILDA SVÄRD BONDARP *1856 †1937 SV. PS. 484	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	
Ö:92	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	EMIL CLAESSON TROTAMÅLEN *1870 †1938 JOH. 11:25	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	

Ö:93	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	JOHANNA FREDRIKSSON KROXTORP *1856 †1938 JOH. 3:16	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
Ö:97	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	AUGUST JOHANSSON INGELSBO *1857 †1938 JOH. 3:16	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
Ö:98	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KLARA JOHANSSON *1869 †1938 KRISTUS VÅRT HOPP	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen.	
Ö:99	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	F.D. RÄTTAREN C.J. CARLSSON MARK *1852 †1939 DAV. PS. 23	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Titel, hemvist, bibelreferens.	
Ö:100	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	JOHAN EINAR BRUDEBÄCKEN *1874 †1940 SV. PS. 119	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	

Ö:102	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KARL ANDERSSON *1855 †1940 MATT: 5:8	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Bibelreferens.	
Ö:103	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	EMMA KARLSSON *1880 †1940 STOCKHOLMSHEM VILA I FRID	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:104	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ELIN GUSTAFSSON *1886 †1940 FR. MADSTUGAN SOV I RO	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:105	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KRISTINA ANDERSSON LARSTORP *1885 †1941 SV. PS. 537 V. 4	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	
Ö:106	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ALLAN SAHLSTEDT *1922 †1941 PRÄSTGÅRDEN	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	

Ö:107	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ESTER ANDERSSON GÄRDE *1888 †1941	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:108	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	SMEDMÄSTAREN SIMON ECKERBERG HERRESTAD *1879 †1942 SV. PS. 119	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Titel, hemvist, psalmboksreferens.	
Ö:109	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ERIK HÖGLUND LUDVIGSBORG *1856 †1943 JOH. 11:25	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
Ö:111	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	MÄRTA GUSTAVSSON *1925 †1943 HULTET	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist.	
Ö:112	Liten häll i allmänna linjen.	C.J. STARK LÅNGLIDEN *1869 †1944 DAV. PS. 23	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	

Ö:114	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ESTER CARLSSON STOCKHOLMSHEM *1911 †1942 JOH. 11:25	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
Ö:117b	Liten häll i allmänna linjen.	BIRGITTA JOHANSSON BERGA *1938 †1945 SV. PS. 513	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, psalmboksreferens.	
Ö:118	Liten häll i allmänna linjen.	HULDA STARK *1872 †1958 PS. 355	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Psalmboksreferens.	
Ö:118b	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	ANNA KARLSSON *1907 †1959 STOCKHOLMSHEM UPP. 21:1	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
Ö:121-122	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	SIMON CARLSSONS HELGARP FAMILJEGRÄV JOH. UPP. 3:5	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	

Ö:123-124	Låg/mellanhög vård i allmänna linjen.	KARL KARLSSONS FAMILJEGRÄV ROSEN LUND UPP. 21:4	Klass 1 Tidstypisk vård i allmänna linjen. Hemvist, bibelreferens.	
Ö:400	Järnkors utan text.		Klass 1 Bevart äldre järnkors, sannolikt sekundär placering.	
Barn 16	Smal mellanhög vård i vit marmor.	MAI BRITT SVENSSON FR. STOCKHOLM *† 1917	Klass 1 Tidstypisk barnvård.	
Barn 17	Liten häll i svart granit.	KARIN PETTERSON *1914 †1915	Klass 1 Tidstypisk enkel barnvård.	
Barn 6	Låg vård i grå granit.	VÅR LILLE GÖSTA *1927 †1930	Klass 1 Tidstypisk enkel barnvård.	

År 2018 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Marbäcks kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

